

Po stopách neandertálců v širším okolí Příbora a Kopřivnice

Jan Diviš, Daniel Fryč, členové vedení Archeologického klubu Příbor

V roce 2016 vydal Jan Diviš vlastním nákladem publikaci s názvem „Nálezy středopaleolitických kamenných nástrojů na mezolitických a pozdně paleolitických lokalitách ze širšího okolí Příbora, Kopřivnice a Štamberku“. Tématem této práce byly dosud nepublikované nálezy středopaleolitických nástrojů na mezolitických a pozdně paleolitických lokalitách, které byly objeveny autorem v širším okolí Příbora, Kopřivnice a Štamberku v průběhu posledních 40 let. Společným znakem těchto 11 polykulturních nalezišť jsou bohaté, nebo aspoň dostatečné zdroje glacigenního silicitu. Většina těchto lokalit leží v Libhošťské pahorkatině, což je jeden z geomorfologických okrsků Příborské pahorkatiny. Uvedený okrsek odvodňují říčky Sedlnice a Lubina, jsou samostatnými pravobřežními přítoky Odry. Kromě uvedených 11 nalezišť našel objevitel středopaleolitické nástroje ještě také na jiných lokalitách (Příbor – Prchalov, Hájovský dvůr, Libhošť – U silnice 1 a Libhošť – U silnice 2).

K vrcholnému rozvoji středopaleolitických industrií moustérienského okruhu dochází v celé Evropě v první polovině posledního (würmského) zalednění. K významným evropským nalezištím v této souvislosti patří nepochybně jeskyně Šipka a již neexistující Čertova díra na Kotouči u Štamberku, které v letech 1879 až 1887 zkoumal a prokopal K. J. Maška. Objevil zde velké množství zvířecích kostí, kamenných nástrojů a v roce 1880 i část dětské čelisti neandertálce. Šípečká industrie je štípaná z místních rohovců špatné jakosti. Nejvíce je drásadel. Zoubky a vruby jsou stejně početně zastoupeny jako mladopaleolitické typy nástrojů. Bifaciální artefakty úplně scházejí, levalloiská technika se neprojevuje. V celkové klasifikaci můžeme hovořit o faciích typického moustérienu s hojnými zoubkovanými nástroji. (Valoch, 1993). To platí i pro středopaleolitickou industrii získanou autorem v širším okolí uvedených jeskyní povrchovými sběry. Zde však jasně převažující surovinou k výrobě nástrojů byly využity silicity glacigenních sedimentů. Středopaleolitické nástroje z četných a nepříliš vzdálených nalezišť v Libhošťské pahorkatině, mají přesvědčivou analogii s industrií získanou ve štamberkých jeskyních, a to jak ze surovinového, morfologického, tak z hlediska zastoupení jednotlivých typů nástrojů. Cílem této práce bylo zmapovat pohyb neandertálců v blízkém i širším okolí Štamberku respektive jeskyní Šipky a Čertovy díry, a to na základě dosud nepublikovaných nálezů středopaleolitických artefaktů za 40 let.

V dubnu a květnu letošního roku provedli členové vedení AK v Příboře Jan Diviš a Daniel Fryč několik archeologických průzkumů na polích v širším okolí Příbora a Kopřivnice. Příznivá situace pro povrchové sběry kamenných štípaných artefaktů nastala teprve po vydatných deštích asi od 20. 5. 2020. Vhodné podmínky pro bádání nastaly jen u některých z navštívených lokalit tam, kde ještě nebyly vzrostlé plodiny. To splňovala především dvě archeologická naleziště. Jednalo se o lokalitu Hájovský dvůr a Libhošť – U silnice 2. Z několika vycházek jsme tak mohli výrazněji obohatit již dříve nasbírané kolekce kamenných nástrojů. Na lokalitě Hájovský dvůr jednoznačně dominují nálezy štípané industrie pocházející ze středního paleolitu (moustérien a taubachien), nálezy z mladších období jsou zastoupeny jen ojediněle. Podobnou štípanou industrií původem ze středního paleolitu jsme nacházeli také na lokalitě Libhošť – U silnice 2 (moustérien a taubachien). Vedle této složky jsou v kolekci nástrojů z této lokality početně výrazněji zastoupeny i artefakty z pozdního paleolitu a mezolitu (drobné hrůtky, škrabadla, rydla, jádra apod.). Zvláštností středopaleolitické industrie z obou zkoumaných uvedených lokalit jsou převážně drobné tvary nalezených kamenných předmětů. Surovinou nástrojů je převážně pazourek ale také rohovec,

křemenec a křemen, jedná se o místní zdroje surovin, které byly zde využívány jak ve středním paleolitu, tak i mnohem později, v pozdním paleolitu a mezolitu. Obě drobnotvaré skupiny (industrie taubachienu a industrie z konečného paleolitu) jsou bezproblémově rozlišitelné.

Střední paleolit obsahuje období před 250 000 – 40 000 let př. n. l. Starší fáze zahrnuje období rissu, střední fáze probíhá během posledního, eemského interglaciálu a mladší fáze na počátku würmského glaciálu (Fridrich 1982). Do starší fáze se vztahuje v Evropě mladý acheuleén a časný moustérien, do střední fáze taubachien a do mladší fáze typický moustérien a micoquien. Tvůrci těchto kultur jsou populace vývojově směřující k neandertálcům a vlastní neandertálci.

Pojem taubachien je odvozen od naleziště drobnotvaré industrie v Německu (Taubach). Početnější osídlení neandertálci bylo doloženo v poslední (eemské) meziledové době, asi před více než sto tisíci lety. Drobnotvará industrie je vyráběna z menších valounů různých hornin. Mezi úštěpovými nástroji převládají drasadla rozmanitých tvarů, hojně jsou zastoupeny úštěpy s vruby a zoubky, nechybějí ani tvary tzv. mladopaleolitických typů (škrabadla, rydla, vrtáky a hroty). K nejbohatším nalezištím této kultury v České republice patří jeskyně Kůlna u Sloupu, Předmostí u Přerova (Hradisko) a některé lokality v širším okolí Moravského Krumlova.

Přehled středopaleolitických nálezů na lokalitách v širším okolí Příbora a Kopřivnice

Lokalita	Hc	Ob	Dr	Vr	Zo	Rč	Šk	Ry	Vt	Od	Já	Ac
1. Příbor – Statek.	2	0	5	1	0	3	1	1	0	0	6	19
2. Příbor – Janský sloup	1	1	5	7	0	1	5	0	0	0	6	26
3. Sedlnice – Pískovna	0	0	3	1	1	0	1	0	1	0	2	9
4. Kopřivnice 4,	1	0	2	0	2	3	1	0	0	0	0	9
5. Kopřivnice 1,	8	0	12	1	1	2	3	0	1	0	5	33
6. Kopřivnice 2,	3	0	10	1	1	1	3	3	0	0	2	24
7. Kopřivnice 3	1	2	3	0	1	1	0	1	0	0	8	17
8. Závišice- Na břehách	5	0	11	1	1	2	2	1	1	1	8	35
9. Závišice - Peklo	4	0	16	1	2	1	2	2	1	0	4	33
10. Libhošť- Kříž	4	0	3	1	1	2	2	2	0	0	1	16
11. Štramberk SZ	0	0	3	1	0	1	0	0	1	0	2	8
12. Příbor – Prchalov	0	0	0	0	0	4	5	1	0	0	4	14
13. Hájovský dvůr	7	0	6	1	4	2	6	5	1	0	5	37
14. Libhošť – U silnice 1	7	0	7	2	0	5	4	3	0	0	6	34
15. Libhošť – U silnice 2	4	0	8	1	2	4	2	2	0	0	1	24
celkem	47	3	94	19	16	32	37	21	6	1	62	338

hc – hroty, ob – ostatní bifaciální nástroje (pěstní klíny a pod.), dr – drasadla, vr – vruby, zo – zoubky, rč – retušované čepele včetně aurignackých i ve zlomcích, šk – škrabadla, ry – rydla, vt – vrtáky, od – odštěpovače, já – jádra, ac – artefakty celkem.

Obr. 1. Střední paleolit. Hájovský dvůr. 1 hrot, 2-3 škrabadla, 4 zoubky, 5-10 různá drasadla, 10 polyedr, 11 jádro.

Obr. 2. Mezolit a pozdní paleolit. Libhošť - U silnice 1. 1 - 4 hrůtky z křemene a pazourku, 5 hrot z křemence, 6 mikroškrabadlo z pazourku.

Obr. 3. Střední paleolit. Libhošť - U silnice 1 a 2. 1-3, 9, 10 drasadla, 4-7 drobné hroty, 8 úštěp s vruby, 11 škrabadlo, 12-13 klínové nože.

Více než 140 let uplynulo od proslulých objevů K. J. Mašky v jeskyních Šipka a Čertova díra a ještě devadesát let po jeho nejvýznamnějším objevu (dětské čelisti neandertálce) nikoho ani nenapadlo pátrat po stopách neandertálců v širokém okolí mimo uvedené jeskyně. Přitom tito pravěcí lidé připomínají svůj pohyb a také stanoviště pod širým nebem, na základě nálezů kamenných nástrojů, v našem regionu dosti zřetelně a bohatě. K tomuto poznání dospěli svými objevy a nálezy až členové Archeologického klubu (kroužku) v Příboře. Zakladatel AK a dlouholetý předseda této organizace Jiří Fryč objevil již v roce 1971 středopaleolitickou lokalitu u Závišic (Informační zpravodaj Čs. společnosti archeologické, 1982). Dalších 15 nalezišť od roku 1975 zjistil Jan Diviš, z toho jednu na úpatí Bílé hory (Kopřivnice 4) společně s Danielem Fryčem (1992).

V tabulce „Přehled středopaleolitických nálezů na lokalitách v širším okolí Příbora a Kopřivnice“ je uvedeno 15 nalezišť. Celkový počet štípaných kamenných nástrojů a jader je ze všech míst 338 kusů (k 30. 5. 2020). V tabulce jsou u jednotlivých lokalit uvedeny počty nalezených předmětů podle jejich druhů a celkový počet artefaktů. Z nástrojů jednoznačně převládají drasadla. Výjimkou jsou lokality Příbor - Janský sloup, kde převládají úštěpy s vruby a také Příbor - Prchalov, tam dominují škrabadla.

Pozn.: Článek vyšel v Měsíčníku města Příbora č. 7/2020.